

بهراوردییا گرنگیدان ب ئهدهبیاتا نقیسکی یا زاروکان د ناقبهرا نقیسه ریڼ کوردستانی و ئیرانی دا

زمانی فہرمی و ئهدهبی و زانستی جیہانا ئیسلامی بوو، کو کوردستان زی پشکک بوو ژ ئوئی جیہانی. رھوشه نی ریڼ (کورد و فارس) ییڼ ئهوی سهردهمی ههست ب ئهقی مهترسیی کربوو، و دترسیان هیدی هیدی زمانی عه ربی (کو زمانی ئایینی ئهوان یی پیروز بوو) جهی زمانی زاروکیڼ ئهوان یی دایک بگریت، لهورا هوزانغان و زمانه کن فارس ب ناقی (مسعود بن ابی بکر ابونصر فراھی / ژدایکبوونا ئهوی دیار نینه، لی ههتا سال ۱۲۴۲ز ژ هیژ یی ساخ بوو) ب فرمانا (نظام الملك حسن) و وزیر (بهرامشاه بن تاج الدین حرب) پاشایی (سیستانی) فهرهنگوکه ب ناقی (نصاب الصبیان) بو زاروکیڼ ئیرانی ب هوزانکی قههاند، دا زاروکیڼ ئهوان ل گهل فیروونا زمانی عه ربی، زمانی خوه یی فارسی ژ ژیر نهکن.^(۱) ئهف فهرهنگوکه ل بهرامبه هر پهیشهکا عه ربی ئیک یان دوو ههقواتاییڼ ئهوی ب فارسی یی نقیسیڼ. ههروهسا هوزانغان و نقیسه ریڼ ناقدری ئیرانی (سعدی شیرازی / ۱۲۱۰ - ۱۲۹۱ز) ب نقیسینا پرتووکا خوه یا ب ناقی (گولستان) و نقیسه ریڼ بنیات عه ربی ئیرانی (عبید زاکانی / ۱۳۰۱ - ۱۳۷۱ز) ب پرتووکا خوه یا ب ناقی (موش و گربه) گهلهک سهرنجا زاروکان بو خوه پاکیشا بوون.^(۲)

گوتنهکا مه زمان دیژت: سهحکه ئیک ژ خوه پیدا، سهحنهکه ئیک ژ خوه پیههل! لی بو ئهقی قهکولینا خوه، من بهروقازی ئهقی گوتنی یا کری، و داکو ئهز سهنگا خوه بزائم، من خوه یی ل گهل ئیک ژ خوه پیههل بهراورد کری. چونکی ئهگر ب گشتی ئه خوه ل گهل خوه بخوه، یان ل گهل ئیک ژ خوه پیدا بهراورد بکهین، بیگومان پوژ بو پوژ ئه یی پیش کفتین، لی ئهگر ئه خوه ل گهل ئیک ژ خوه پیههل بهراورد بکهین، دئ هندک داتاییڼ دی بو مه دیار بن.

ژ بهر سیاستا ئهقی کوقارا هیژا، من بابهتی خوه یی کورت کری و (قوناغا ئهدهبیاتا زارهکی یا زاروکان) یا لادای و ب تنی دئ هندک قوناغیڼ گرنگیڼ ئهدهبیاتا نقیسیکی یا زاروکان دانمه د ترازیییا بهراوردییدا.

■ بهراوردییا قوناغا ئیک (۱۰۰۰ ههتا ۱۵۰۰ز):

کوردستان ههردهم مهلبهندی شهر و شوران بوویه و بهردهوام مللهتین زلهزیڼ دهوروبه مملانییا خوه ئیخستییه د وهلاتی مهدا، و چ گاغا پارچهیهک یان میرنشینهک ژ وهلاتی مه کفتبا ژیر ههژمونا ئیک ژ ئهوان زلهیزان، بهری هر تشتکی زمانی ئهوان ل سهر مللهتی مه (ب تاییهتی زاروکیڼ مه زال) دیوو، بو نمونه ئهو سهدان سال بوو زمانی عه ربی،

د ئەقى قۇناغيدا مە ژى ھۇزاقانين مەزنىن وەكى مەلایى جزیرى (۱۵۶۷ - ۱۶۴۰ز) و فەقى تەیران (۱۵۶۳ - ۱۶۴۱ز) ھەبوون، لى ئەوان د بواری زارۇکاندا چ نقیسین ل پاش خوە نەھیلاینه، لى خۇشبهختانه ل ئەقى سەردەمى ھۇزاقان مەزنى کورد (ئەحمەدئ خانى / ۱۶۵۰ - ۱۷۰۷ز) دیار بوو. مە چ ژیدەر نینن کو بو مە کەقنارییا ئەدەبیاتا نقیسکی یا کوردی یا زارۇکان بەرى (ئەحمەدئ خانى) دیار بکەن. ھەرچەندە ھندەك قەكۆلەران ئەق راستییه پى نەخوہشە و ب ئەوی بەھانى کو پەرتووکا (نوبھارا بچووکان) یا ئەحمەدئ خانى فەرھەنگەکا زمانییه و پەیقین ئەوی ب زەحمەتن و زارۇک تیناگەھن و ل سەر ئاستى جیھانى (فەرھەنگ) د پیناسەیا ژانرین ئەدەبیاتا زارۇکاندا نینن، لەورا دبیزن ئەو یا زارۇکان نینە و ئەو یا بو فیكرنا فەقییان ھاتییه بەرھەفكرن،^(۱) لى ئەحمەدئ خانى بخوە ل دەستپىكا ئەقى پەرتووکا خوە بەرسقا ئەوان یا دای، دەما دبیزتت: (فیک ئیخستن ئەحمەدئ خانى، ناقى نوبھارا بچووکان لى دانى، نە ژ بو صاحب رەواجان، بەلكو ژ بو بچووکیت کرمانجان).^(۲)

”د قوناغا دوویى دا ئەگەر نقیسەرىن کورد پتر ژ فارسان خزمەتا ئەدەبیاتا زارۇکان نەكربیت ژى، چ ژ ئەوان کیمتر نەبووینە“

ل دەقرا مە ھەر چەندە ل ئەوی سەردەمى مە دەھان قوتابخانەیی وەكى (قوتابخانەیا شیخ الاسلام ل دیرەشى) و (قوتابخانەیا ئیمام قاسم ل ئامیدی) ھەبوون^(۳) و مە تفاقەکا باش یا ھۇزاقان و زانا و مامۇستایین ئایینی ژى ھەبوون، لى چ دەقین کوردی کو بو زارۇکان ھاتبە نقیسین، ل ئەقى دەمى دیار نینن.

■ بەراوردییا قۇناغا دوویى (۱۵۰۱ ھەتا ۱۸۰۰ز):

ب گشتى ژ دەستپىكا سەردەمى سەفەوییان و ھەتا دەستپىكا چەرخى قاجارییان (واتە ژ ۱۵۰۱ - ۱۷۹۶ز)، ژبەر گرنگیدانا دەستھەلاتدار و خەلكى ئاسایى ئیرانى ب فرقىن مەزھەبى و بەلاقەکرنا شیعهگەرییی، گەلەك بایەخ ب ئەدەبیاتی ب گشتى نەھاتە دان. ل ئەقان سى سەد سالان، وەكى بەرى گەلەك گرنگی ب چیرۆکبیزیا د کۆچک و دیوان و جقاتاندا ھاتبوو دان و ئەدەبیاتا زارەكى گەلەك ژ بەرى بەیزتر د ناف خەلكى ئیرانىدا جھى خوە گرتبوو، و زارۇک ژى وەكى مەزنان ببوونە گوھدارین چیرۆکین مەزنان. لى د ھەمان دەمدا ھۇزاقانى ئیرانییی بنیات عەرەب (شیخ بەھایی / ۱۵۴۷ - ۱۶۲۱ز)^(۴) پەرتووکەکا ھۇزنا کلاسیک ب زمانەكئ فارسىیی سادە ب ناقى (نان و حلوا) فەھاندبوو و ئەو کا چەند جھى سەرنجا مەزنان بوو، ب ھەمان ئەندازە زارۇکان ژى حەز ژى دکر. ھەر وەسا د ئەقى قۇناغیدا ھندەك نقیسەرىن دى یین ئیرانى دەست ب کۆمکرنا چیرۆکین فولکلورى یین بواری زارۇکان و مەزنان کرن و ئەوان ئەو چیرۆک ب چ زمان بەیستیا، دکر نە فارسى و ب ناقى فولکلورئ (فارسى یان یى ئیرانى) ل قەلەم ددان، بو نموونە چیرۆکەک ب ناقى (حوسەین کوردئ شەببستەرى) کو سەرھاتییهک بوو ل دۆر قارەمانەكى کوردئ سەردەمى (شاھ عەباسى سەفەوى / ۱۵۷۱ - ۱۶۲۹ز)، ل ھەمى کۆچک و دیوانین ئیرانى دەھاتە گۆتن و بچویک و مەزنان حەز ژى دکر، لى ئەو ب فارسى ھاتە نقیسین و ب مولكى فارسان ھاتە ل قەلەمدان.^(۵)

مە كوردان زى د ئەقى قۇناغى دا نقيسەر و ھۇزئانقان ھەبوون ، بۇ نموونە :شېخ نورەدەدینى بىرىفكانى (۱۷۹۰-۱۸۵۰ز)، مەستوورەى ئەردەلانى (۱۸۰۵-۱۸۴۸ز)، حاجى قادرى كۆيى (۱۸۱۷-۱۸۹۷ز)،مىرزا عەبدولرەھىمى سابلانغى (وہفایى / ۱۸۳۸-۱۸۹۹)يان شېخ عوبەيدوللايى نەھرى(۱۸۲۶- ۱۸۸۳ز)، لى كەس ژ ئەوان ب دۇر بیژانى ئەدەبیاتا زارۇكانشە نەچووبوو.

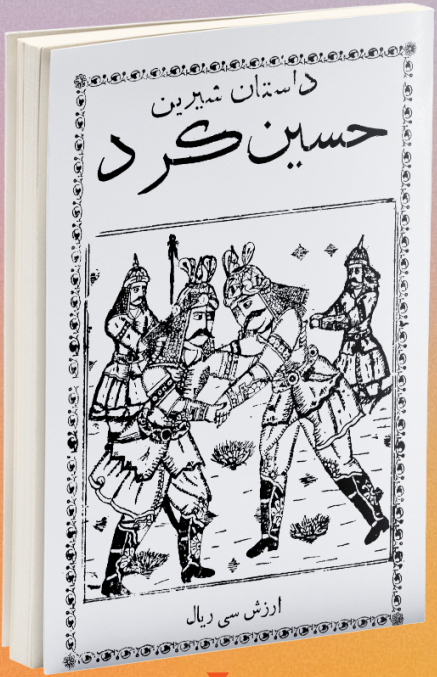
ل ئەقىرە بۇ مە دیار دبیت، كود ئەقى قۇناغیدا ھەوا ژناقبرنا میرنشینی کوردان ژ لایى قاجاریین ئیرانى و ئوسمانیین تورکیافە بەیز ببوو، و بەردەوام شەر و شور و مالویرانى و کوشت و کوشتار میھقانین ھەمی مالین کوردان بوون، لەو نقيسەرین كورد، د ئەقى قۇناغیدا دەست داهیلای بوون و د چاقین ئەواندا، ئیشا ئەوان ژ ھندى مەزنتربوو كو خوه ل ئەدەبیاتا زارۇكان بکەنە خودان.

لى ئەگەر ئەم ل بابەتى خوه كو (بەراوردییه) فەگەرین، دى بینین كو ئەحمەدى خانى پشتى (ابونصر فزاهى) ب پتر ژ سى سەد سالان، و ب دروستى ل سالا (۶۸۳ز)، فەرھەنگوگا (نوبھارا بچووكان) ب ھەمان شىوازى (نصاب الصبيان) ئ بۇ زارۇكین كوردان ب (عەربى و كوردى) فەھاندبوو، و ئەو بۇشاییا كو بەرى ئەوى، ژبەر خەمسارییا ھۇزئانقان و نقيسەرین كوردین بەرى ئەوى چىبووى، ئەوى داگرت.^(۸) و ئەو بوو ئەگەر كو ھندەك ھۇزئانقانی دى یین كورد ژى چاف ل ئەوى بکەن و فەرھەنگوگین وەكى یا ئەوى بۇ زارۇكان فەھوینن، وەكى: ئسماعیلن بازیدی(۱۶۵۵ - ۱۷۱۰ز) پەرتووگا (گولزار) كو فەرھەنگەكا (كوردى، عەرەبى، فارسى) بوو ب ھۇزان فەھاند،^(۹) و شېخ مارفى نۇدیى ل سالا (۱۷۹۵ز) پەرتووگا (لۇغەتنامەى ئەحمەدى) ب زمانین (عەرەبى و كوردى/زاراقەیى سۇرانى) فەھاند.^(۱۰) و مەلا خدرى پوارى(۱۷۲۱ - ۱۷۸۱ز) پەرتووگا (رۇلە بزانی) بۇ زارۇكان ب شىوہزارى ھەورەمانى فەھاند.^(۱۱)

ل ئەقىرە بۇ مە دیار دبیت، كو ئەگەر نقيسەرین كورد پتر ژ فارسان خزمەتا ئەدەبیاتا زارۇكان نەكربیت ژى، چ ژ ئەوان كیتر نەبووینە.

■ بەراوردییا قۇناغا سینی(۱۸۰۱ ھەتا ۱۹۰۰ز):

ل سەردەمى (ناصرالدین شاھى قاجار/ ۱۸۳۱ - ۱۸۹۶ز) نقيسینا پەرتووگین مەزن و زارۇكان سەرھلداقە و پۇژنامەگەرى ل ئیرانى پەیدا بوو، نەخاسمە كو ل سەردەمى ئەقى شاھى، ب مەرەما تاممکرنا خواندنى، قوتابى بۇ ئەوروپا ھاتنە ھنارتن و ئامیرین چاپکرنى ئینانە د ئیرانیدا، بۇ نموونە (محمود بن یوسف مازندرانی) ل سالا (۱۸۵۳ز) پەرتووگا (مپنوی الاطفال) نقيسى و چاپ کر. (خواجە نسیرالدین طوسی) ل سالا (۱۸۶۰ز) پەرتووگا خوه یا زارۇكان (اخلاق مقفرى) چاپ کر. ھەرۆهسا نقيسەرەكى دى ب نافی (میرزا عبدالرحیم طالبوفى تەبریژى) ل سالا (۱۸۸۹ز) چیرۆکەكا دوو بەرگی ب نافی (سفیئە طالبى) كو ب (کتاب احمد)^(۱۲) ژى دەھیتە نیاسین بۇ زارۇكان نقيسى و ل سالا (۱۸۹۳ز) ل ئستامبۇلچ چاپ کر.^(۱۳)

بەرگی پەرتووگا(داستان شیرین حسین کرد)

ژ بو دوانلوودکرنا ئەقى پەرتووکی ئەقى بارکودی سکان بکه

■ بەراوردىيا قۇناغا چارى(۱۹۰۱ ھەتا ۱۹۴۰ز):

د ئەقىق قۇناغىدا دوو تىشتىن گىرنگ د ئىرانىدا رويدان، يا ئىكى بزاقا دەستورى(جنبش مشرۇگە/ ۱۹۰۵ - ۱۹۱۱ز) ل ئىرانى چىبوو و يا دوويى (رزى شاھى پەھلەقى) ل ناھەرا سالىن (۱۹۲۵ ھەتا ۱۹۴۱) ئ بوو شاھى ئىرانى. دەھان نقىسەرېن ئەوان، وەكى (ئىرەج مىرزا، محەمەد تەقى خانى بەھار، حاجى مىرزا دولەت ئابادى، مەھدى قلى خانى ھدايت، نىما يوشىج و...ھتد) چىرۇك و ھۇزان د رۇتنامەيىن سەردەمى (مشرۇطە) بىدا بەلاق كىرن. بەرى ئەقىق بزاقي، ئەدەبىياتا زارۇكان ل ئىرانى د چارچوقەيى تىگەھەكى كەقنەشۇپى(تقلیدى) دا بوو، لى پىشتى ئەقىق بزاقي ب تىگەھى خوە يى مۇدىرن دەستپىدكەت و وەك پىشكەك ژ ھىزر و بىرىن دنيايا رۇتاقايى، ھىدى ھىدى ب بنواشەكى موكوم كارىگەربىيا خوە ل كۆمەلگەھا ئىرانى دكەت. و دەمى رزا شاھ بوويە شاھى ئىرانى و ھەتا سالا (۱۹۲۹ز) چ تىشتەكى گىرنگ د بواري ئەدەبىياتا ئىرانىدا روينەدا، لى پىشتى ل سالا (۱۹۲۹) ئ حكومەتا ئىرانى (كمىسيونا مەعارف) ئ دامەزاندى، حكومەتى نقىسەر ھاندان كو ئەو قەلەمىن خوە بىخەنە د خەمەتا پەرورەدە و فىركىرنا قوتابىياندا. لەو ھەندەك ژ ھۇزان و چىرۇكىن نقىسەرېن ئەقىق قۇناغى د پەرتووكىن قوتابخانەياندا ھاتنە گونجاندىن و ژبەركو رزا شاھ لايەنگىر بىرتانىا و جىھانا رۇتاقايى بوو، لەو دەستورى دا كو ئەدەبىياتا ئەوروپى بۇ زمانى فارسى بەيتە وەرگىران. ھوسا بەرى نقىسەرېن ئىرانى كەقتە بەرھەمىن رۇتاقايان و ئەفسانىن (ئىزۇپ و لافونتن) ى و چىرۇكىن (ژۇل قىرن و رابىنسۇن كروزوئى و سەفەرېن گالىقتىرى) و چەندىن چىرۇكىن دى بۇ سەر زمانى فارسى ھاتنە وەرگىران.^(۱۴) ھەرورەسا ئەوان بەرھەمىن خۇمالى ژى نقىسىن و چاپ كىرن، بۇ نومونە: ديارترىن نقىسەرې بوارى زارۇكان يى ئەوى سەردەمى (جەبار باخچەبان) ى گەلەك پەرتووك بۇ زارۇكان نقىسىن. ھەرورەسا (فەزلوللاھ موھتەدى) دەست ب كۆمكىرن و چاپكىرنا چىرۇك و چىقانۇكىن فۇلكلورى كىرن. ھەرورەسا ل سالا (۱۹۳۷ز) ئ ئىكەمىن كۇقارا تايبەت ب زارۇك و سنىلەيانقە ب ناقي (نشرىه معارف) ل ئىرانى چاپ بوو.^(۱۵)

د ئەقىق قۇناغىدا مە كوردان ژى گەلەك ھۇزانقان و نقىسەر ھەبوون، وەكى (ئەمىن عالى بەدرخان، مەلا ەبدولكەرىم مودەرس، موھەمەد عالى عەونى، رەوشەن بەدرخان، گۇران، شىخ محەمەدى خال، حسين حوزنى موكربانى، عالى بەگ ھەيدەرى، مىرزا ھەسەن قازى، شىخ رەزى تالەبانى و...ھتد)، لى كتەكا كىم ژ ئەوان دەينە دىتن كو خەمەتا ئەدەبىياتا زارۇكان كىرن، بۇ نومونە ل سالا (۱۹۱۹) ئ ھۇزانەك ب ناقي (دەلالىا زارۇكان) ژ لايى كەسەكى ب ناقي خوازەيى (زىنو: كو ھەمان ئەمىن عالى بەدرخان بوو) ل كۇقارا كوردستان يا ژمارە (۶) بەلاق بوويە، و وەك ديار ئەوى ئەو ھۇزان يا ب كورې خوە (كامىران بەدرخان) ى گۇتى.^(۱۶) ھەرورەسا د ئەقىق قۇناغىدا ھۇزانقان (فايق زىوەر) و (فايق بىكەس) ى ژى چەند ھۇزانەك ژ زمانىن بىانى وەرگىران و ب كوردى قەھاندن و وەك پرۇگرامەكى خواندىن بۇ قوتابىيىن خوە گۇتن. دىسان مامۇستا (شاكر فەتاح) ى ھەشت چىرۇكىن زارۇكان ژ زمانى عەرەبى وەرگىران و ل سالا (۱۹۳۵) ئ ل بەغدا ئەو ھەشت چىرۇك د ناف بەرگى پەرتووكەكىدا چاپ كىرن. ھەرورەسا مامۇستا (عبدالواحد نورى) ژى ل سالا (۱۹۴۰) ئ پەرتووكەك ل دۇر زارۇكان ب ناقي (پىرۇزى منال) ل سلىمانىيى چاپ كىرن.^(۱۷) خوە (مىر جەلادەت بەدرخان) ى كو د ناھەرا سالىن (۱۹۳۲ ھەتا ۱۹۴۳) ىدا كۇقارا (ھاوار) دەردئىخست، تىدا گىرنگىيەكا باش دابوو بابەتېن ھەمەجۇر بۇ زارۇكان و د ئەوى ماوھىي ھەمىيىدا (۱۳) چىرۇك و (۱۱) ھۇزان بۇ زارۇكان ھاتبوونە وەشاندىن، كو پىربىيا ئەوان ژ نقىسىنا (مىر جەلادەت) ى و براين ئەوى (مىر كامىران) ى قە ھاتبوونە نقىسىن، ھەندەك ژى ژ نقىسىنا (ئۇسمان سەبرى، مستەفا ئەحمەد بۇتى، بەكرى قوتېرەش، و محەمەد ئەمىن بۇزئەرسەلان) ى بوون.

ل ئەقیرە بۇ مە ديار دبت، كو راسته نقيسهريڭن كورد
ژى وهكى ييڭن ئيرانى د ئەقى قۇناغيدا هم پەرتووك نقيسين
و هم دەست ب وەرگيراني كړ، لئ هم ژ لايي هژماريځه،
ئەوان ل هممبەر ئيرانيان، گەلەك كيم بابەت و پەرتووك بۇ
زارۇكان نقيسين و وەرگيران، و هم نەشيان وهكى ئيرانيان
كۆقارەكا تاييەت ب زارۇكانقە دەرييخن.

■ بەراوردىيا قۇناغا پيڭجى(۱۹۴۱ ھەتا ۱۹۶۰ز):

ل ئەقى قۇناغى و ب دروستى ل سالا (۱۹۴۱ز) ل ئيراني
دەستەكەك ب سەرۇكاتيا (عەباس يەمىني شەريف)
پيڭكەت و ئەوان نيزيكي نيڭ چەرخى سەرەرايى دووبارە
داريشتنا پەرتووكيڭن قوتابخانەيان، هەر وەسا ھندەك كۆقارڭن
تاييەت ب زارۇكانقە ژى دەريخستن، وهكى (بازى كودكان، كيهان
بچەھا، سپيدە فردا)، كو هەتا نۇكە ژى هيژ كۆقارا (كيهان
بچەھا) يا دەردكەقيت.^(۱۸) و ل ساليڭ (۱۹۴۶ز) و (۱۹۵۱ز) ئى دوو
كۆقارڭن زارۇكان ب ناڭين (دانش ئاموز، و رايون) دەريخستن.
هەر وەسا ل سالا (۱۹۵۷ز) پەوشەنبيرهكڭن ئيرانى ب ناڭى (دكتور
موحەممەد باقر هوشيار) كۆقارەكا دى يا تاييەت ب زارۇكانقە
ب ناڭى (ويژەنامە ادبيات كودكان) وەشان، ئەوى و چەنديڭ
نقيسەر و ھۆزانقانيڭ دى ييڭن بواري زارۇكان، وهكى (مەدى ئازەر
يەزدى، زەھرا خانلەرى، ميھردادى بەھار، محمد موشرىڭىڭ
ئازاد و...ھتد) دەھان پەرتووك بۇ زارۇكان چاپ و بەلاق كرن و
سەدان بابەتڭن جۇراوجۇر د ئەقان كۆقاراندا وەشاندىڭ.

پشتى ئيرانيان ب (۱۱ سالان)، (مەلا قادر مودەرسى)
ژى ئيكمەين كۆقارا كوردى يا زارۇكان ب ناڭى (گېر و گالى
مندالانى كورد) ل مەھادى دەريخست و نقيسەريڭن وهكى
(شاكر فەتاح، جاسمى جەليل، عەبدولواحد نورى،
عەلئەددىن سەجادی و حسين حزنى موكرىانى) بابەت
بۇ زارۇكان تيدا وەشاندىڭ، لئ تەمەنئ ئەوي ژى وهكى ييڭن
(كۆمارا كوردستان) ئى ييڭن كورت بوو و ب تنىڭ (۳) ھژمار ئى
دەركەفتبوون. هەرچەندە ل ئەقى دەمى ژى، شويندەوسپڭن
پەوشەنبيريڭن كورد د ئەقى بواريڭا گەلەك ييڭن لاواز بوون؛ و
ھندەك وەرگيرپڭن كوردڭن وهكى (محەممەد قازى) كو ھەفتىڭ
پەرتووكيڭن مەزن و زارۇكان ژى زمانڭن فرەنسى و كوردى كرىبوونە
فارسى، لئ ئيك پەرتووك ب تنىڭ ژى وەرنەگيرپا سەر زمانڭ
كوردى، لئ ھەرچەوا بيت كتەكا گەلەك كيم ژ نقيسەريڭن
كورد، شيان ھندەك پەرتووكان بۇ زارۇكان چاپ بكەن، بۇ

نموونە: (شاكر فەتاح) پەرتووكا (ھاوارى مائال) ل سالا
(۱۹۴۸ز) چاپ كړ، و (عوبەيدوللا ئەيووبىيان) پەرتووكا
(چريكهى ھەلو و كەوي) ل سالا (۱۹۴۸ز) ل مەھادى چاپ
كړ، و (عومەر عەبدولرەھيم) پەرتووكا (كچ و قوتابخانە)
ل سالا (۱۹۵۶ز) ل ساليمنيڭ چاپ كړ و ئەوى و (فرەيدون
عەلى ئەمين) ييڭنە ژى ل سالا (۱۹۵۸ز) پەرتووكەكا دى
ب ناڭى (پالەوانى دواروژ) بۇ زارۇكان چاپ كړ.^(۱۹)

ل ئەقیرە بۇ مە ديار دبت، كو رەوشەنبيريڭن مە
ييڭن ئەقى قۇناغى، ل هممبەر پەوشەنبيريڭن ئيراني، گەلەك
ب لاوازي خزمەتا ئەقى بواري كرىوون و ئەو نەشياوون
شەنگستەكڭن موكوم بۇ رۆژنامەقانييا زارۇكان بدان، و ئەو
بزاڭا ئەوان كرى ژى، زوى ھلەوشيا.

■ بەراوردىيا قۇناغا شەشى(۱۹۶۱ ھەتا ۱۹۹۰ز):

د ئەقى قۇناغيدا ل ئيراني چەنديڭن كۆمەلە و
ريڭخراويڭن پەروەدەيى و ھزرى ييڭن زارۇكان ھاتنە دامەزراندىڭ
و ل سالا (۱۹۶۴ز) ئى ئيران بوو ئەندام د (جقاتا نيڭدەولەتيا
پەرتووكيڭن زارۇكان) دا. ل بيست ساليڭ د ناڭبەرا (۱۹۶۱ ھەتا
۱۹۸۰ز) دا ب دەھان نقيسەر و ھۆزانقانيڭ بواري زارۇكان ل ئيراني
ديار بوون و ئەوان دەھان كۆقار و سەدان پەرتووكيڭن گريڭدايى
ب ئەدەبىياتا زارۇكانقە نقيسين يان ژ زمانڭن بيانى وەرگيرپانە
سەر زمانڭن فارسى و چاپ كرن.^(۲۰) لئ ژ سالا (۱۹۸۱ ھەتا ۱۹۹۰ز)،
ژبەركو ژ لايەكيڭنە ژنوى كودەتا ل دژى سيستمە پاشايەتياڭ
ل ئيراني چيبيوو و ئۇلدارڭن توندروويڭن ئيراني ب ناڭى (كۆمارا
ئيسلامى) ھاتبوونە سەر دەستەھلاتى و ژ لايەكڭن ديقە (ژ ۱۹۸۰
ھەتا ۱۹۸۸ز) شەرەكڭن دريژخايەن د ناڭبەرا (ئيراني و عيراقى)
دا پويڭبوو، لئ (ئاوارەبوونا نافخويى، كۆچكرنا خەلكى بۇ
ژدەرڭەي وەلاتى، ھەبوونا سەدان ھزار كوشتى و بريڭدار
و بەرزە و ئيخسيران، ھەر وەسا تيڭچوونا پەوشا ئابوورى)
كارتيكرنەكا نەريڭن ل بزاڭا رەوشەنبيريڭن ب گشتى ل ئيراني كړ،
لئ سەرەرايى ئەقى نالەباربوونى ژى، ھەر دەھان نقيسەريڭن
بواريڭن زارۇكان دەست ژ خەباتا خوە بەرنەدان و شيان د ئەقى
ماوھيدا سەدان پەرتووكيڭن زارۇكان چاپ و بەلاق بكەن، وهكى
(رژا رەگوزر، ھوشەنگ مورادى، موستەفا رەھماندوست،
جەغفەر ئيبراھيمي و قبيصەر ئەمين پور).^(۲۱)

پهوشه‌نېبېرېن مه كوردان ژى ل ساللا (۱۹۷۲ز) كۆقاره‌كا زارۇكان ب ناڧى (ئەستېرە) ل باژېرې بەغدا دەرېخست، لى ئەو كۆقار پاشكۇيا كۆقارا (رۇژى كوردستان) بوو و ب تىڭ دوو ھژمار ژى دەرگەفتن. سەپدا (صالح يوسقى) سەرنقىسەرئ ھژمارا ئىكى و دكتور(ئىحسان فوئاد) سەرنقىسەرئ ھژمارا ئەوئ يا دوويى بوون. ھەرۈسە ل ساللا (۱۹۷۹) ئى ژى (محسن شاسوارى) ب تىڭ دوو ھژمار ژ كۆقاره‌كا زارۇكان ب ناڧى (گروگال) ل باژېرې كرماشانې دەرېخستن. سەبارەت پەرتووكان، ل ئەقى دەمى ژى ھەولېن نقىسەرئ كورد ب تىڭ ھەولېن تاكەكەسى بوون، و ھندەك نقىسەرئان چەند پەرتووكەكېن كېم بۇ زارۇكان نقىسېن و چاپ كرن، بۇ نمونە (كاكەى فەلاح) ل سالېن (۱۹۶۶ و ۱۹۶۸) ئى دوو كۆمەلە ھۆزان ب ناڧىن (چرۇ) و (سروود) چاپ كرن،^(۳۳) (مەحموود باكسى) دوو پەرتووك ب ناڧىن (زارۇكېن ئىحسان) و (كەچا كورد زۇزان) ل سالېن (۱۹۷۸ و ۱۹۷۹) ئى چاپ كرن.^(۳۴) ھەرۈسە مامۇستا (شاكەر فەتاح) ى ژى پىرۇژەبى ۋەرگېرانا (سەد پەرتووك بۇ زارۇكان) راگەھاندبوو، و شيا كتەكا تېلھژمار ژ ئەوان چاپ بكتە، لى رژىما بەسسا شۇڧىنى رېك نەدايى كۆ پىرۇژەبى خوە تمام بكتە و ئەو ژبەر بزاقېن ئەوى يېن سىياسى و نىشتمانپەرۋەرى و پەوشەنېبىرى، ل ساللا ۱۹۸۸ ئى شەھىدكر.^(۳۵) ھەرۈسە ل كوردستانى ژى د دەە سالېن داوييا ئەقى قۇناغېدا ژبەر پەوشا سىياسى، ئەم كورد ژى ل ھەرچار پارچەيېن كوردستانى تووشى گەلەك نەھامەتېيان بوويىن و ل باشوورئ كوردستانى ب تىڭ، د ئەقى ماوھىدا ژبلى شەپن درېژخابەن و بەرۇك فرەھ، ھەرۈسە ھەرچار كۆمكۆژيېن (فەلىيان، بارزانىيان، ھەلەبچە و ئەنفال) ب سەرئ مللەتئ مە ھاتن كۆ ھەمى جېهان ژبەر مەندەھۆش بوو، لەو ئەو بەلايېن كۆ د ئەقان دەە سالاندا ب سەرئ مللەتئ مە ھاتېن، گەلەك ژ ھندئ مەزنتىبوون كۆ بشيېن خوە ل (ئەدەبىياتا زارۇكان) بكتەپنە خودان. لى د سەر حالانرا د ئەقى دەمىدا كۆقارا (دەنگى قوتابى) ب زمانئ كوردى ل باژېرې (كەرەج) يى ئىرانئ و كۆقارا (ھىقى) يا زارۇكان ل باكورئ كوردستانى دەرگەفتن، ھەرۈسە ۋەشانخانەيا (نوودەم) ژى كۆ نقىسەرئ كورد (فرات جەۋەرى) بەرپىرسئ ئەوئ بوو، چەندىن پەرتووكېن زارۇكان يېن ژ زمانى بىانى ۋەرگېرئاي بو زمانئ كوردى، چاپ و بەلاق كرن.^(۳۶)

■ بەراوردىيا قۇناغا ھەفتى (۱۹۹۱ ھەتا ۲۰۲۲ز):

ژ ساللا (۱۹۹۱) ئى و ھەتا نۆكە، ھەم پەوشەنېبېرېن مه كوردان و ھەم يېن ئىرانئ گەلەك خزمەت يا د بوارئ ئەدەبىياتا زارۇكان و رۇژنامەگەرىيا زارۇكاندا كرىە. لى مە دقېت ئەقى پىرېيى ژى، ژ چەند لايەنئە ل گەل پەوشا ئەدەبىياتا زارۇكان ل ئىرانئ د ھەمان قۇناغا، بەراورد بكتەين:

ژ لايى دامەزراندنا رېكخراۋانئە: ل ئىرانئ (ئەنجومەنئ نقىسەرېن زارۇك و سنىلەيان) ل پايىزا (۱۹۹۸) ئى و (ئەنجومەنئ نىگاركىشىن پەرتووكېن زارۇكان) ل ساللا (۲۰۰۳) ئى ھاتنە دامەزراندن و نقىسەر و نىگاركىشىن سەر ب ئەقان ھەردوو ئەنجومەنئە چالاكېن ل سەر ئاستئ نىئدەۋلەتى يېن ئەنجامداين.^(۳۷) لى د ئەقان سىە سالاندا نقىسەرئ مە كوردان د ئەقى بوارئ دا دەست داھىلاى ماينە.

ژ لايى ناڧونىشانېن پەرتووكانئە: بۇ ئەقى بەراوردىيى، ۋەك مىناك، ئەم دئ ب تىڭ (پەرتووكخانەيا گشتى يا باژېرې دھۆكئ) و (پەرتووكخانەيا گشتى يا باژېرې ئورمىيىن) بەرچاڧ كەين. پەرتووكخانەيا گشتى يا دھۆكئ ل ساللا (۱۹۶۲) ئى يا ھاتىيە دامەزراندن و پىشتى شىست سالان، نۆكە ھژمارا پەرتووكېن زارۇكان د پىشكا زارۇكان يا ئەقى پەرتووكخانئە ناگەھنە پېنچ سەد دانەيان، كۆ كېمتر ژ چارىكا ئەوان ب كوردىنە و سئ باھرىن دى ژى ب زمانئ ەرەبىنە. لى ل پەرتووكخانەيا گشتى يا باژېرې ئورمىيىن كۆ ب تىڭ (۱۱) يازدە سالان بەرى نۆكە يا ھاتىيە دامەزراندن، پىتر ژ (۹۰۰۰) نە ھزار پەرتووكېن زارۇكان يېن ھەين كۆ ھەمى ژى ب زمانئ فارسىنە.^(۳۸)

”ل سەردەمئ(ناصرالدىن شاھى قاجار / ۱۸۳۱-۱۸۹۶ از) نقىسېنا پەرتووكېن مەزن و زارۇكان سەرھلداڧە و رۇژنامەگەرى ل ئىرانئ پەيدا بوو“

ژ لايى نقيسەرىن چالاقە: چىدىبىت مە چ نقيسەر يان وەرگىرەكى بوارى زارۇكان نەبىت كو ھۇمارا پەرتووكىن ئەوى گەھشتەنە (50) پەرتووكان، لى ل ئىرانى دەھان نقيسەرىن چالاقە د بوارى زارۇكاندا ھەنە، كو پىرىيا ئەوان دەھان و ھندەك ژ ئەوان سەدان پەرتووكىن زارۇكان يىن نقيسەرىن يان يىن وەرگىرايىن، و تىرازا سەرجمە پەرتووكىن ھەر نقيسەرىكى ژ ئەوان، يىن ژ پىنچ مىلۇن دانەيان بۇرىن، و گەلەك ژ ئەوان بۇ چەند جارارن خەلاتى جىھانىيى (ھانس كرىستىن ئەندرسون) يى وەرگىرتى، وەكى: (منوچەر احترامى 50 پەرتووك، على اصغر سىد يىادى پىنژ 60 پەرتووكان، حسين ابراهيمى پىنژ 100 پەرتووكان، شكوه قاسم نىا 150 پەرتووك، مصطفى رحماندوست 160 پەرتووك، ناصر كشاورز 160 پەرتووك، افسانە شعبان نژاد پىنژ 400 پەرتووكان) يىن چاپ كرىن. ھەرۋەسا (مەجىد عەمىق) كو نافدارتىن نقيسەر و وەرگىرە پەرتووكىن زارۇكانە ل ئىرانى، ئەوى ب تىنچ پىنژ (500) پىنچ سەد پەرتووكىن زارۇكان يىن نقيسەرىن و وەرگىرايىن!^(۳۸)

ژ لايى نافونىشانىن كۇقارانقە: ژ سالا 1991ئى و ھەتا نۇكە تفاقەكا باش يا كۇقارىن زارۇكان ل سەرانسەرى كوردستانى دەرەكەفتىنە، وەكى: (ل باكوروى كوردستانى: ھىلىن، ھىقى، كولىلك، ھىقىا مە، كۇچەر، دەرگۇش، پەرىپەرۇك، شەمامۇك، زارۇكىن رۇژى، ئاگرى توتتى... ھتد.)^(۳۹) (ل باشووروى كوردستانى: سقۇرە، كەپىر، پىلىستانك، زەنگ و بەنگ، پەرەسىلكە، ئاسۇ مىندالان، ھىلانە مىندالان، دىيائى مىندالان، مىندالانى باوہ گورگور، سمۇرە، گولەكان، ھەنگ، مشكە، جگەرگۇشەكان، مىندالى سەردەم... ھتد) و (ل رۇژھەلاتى كوردستانى: نىرگىز، كەنارى، تاوتاو، شۇخ و شەنگ... ھتد.)^(۴۰) لى پىرىيا ئەقان كۇقاران ھىژ ل دەستىپىكا رىكىن قەمان و ئىدى دەرنەكەقن، و ئەويىن دەردكەقن ژى، گەفا راوہستاندىنچى ل سەر. لى د ئەقان سىيە سالاندا ل ئىرانى دەھان كۇقارىن زارۇكان يىن دەرەكەقتىن، و ھندەك ژ ئەوان ژى بەرى ھىنگى ب دەھان سالان دەردكەقتىن، بۇ نمونە تەمەنى كۇقارا (كىھان چەھا) يا گەھشتىيە شىست و شەش سالان، و ھەتا نۇكە ھىژ گەرم و گورتر ژ بەرى يا دەردكەقت و تا نۇكە (3094) ھۇمار ژى يىن چاپ بووين.

ژ لايى تىراژىقە: كۇقار و پەرتووكىن بوارىن زارۇكان ل كوردستانى ب تىراژەكا گەلەك كىم دەردكەقن، كو پەرتووك ژ ھزار دانەيان نابوورىت و كۇقار ژى دوو - سى ھزار دانە د مەھەكىدا ژى چاپ دىن، لى تىرازا پىرانىيا كۇقار و پەرتووكىن كو ب زمانى فارسى ل ئىرانى دەردكەقن ژ دەھان ھزار دانەيان پىرە، و پەرتووكىن كو ھەتا نۇكە پىنژ سەد ھزار دانە ژى ھاتبەنە چاپكرن و فرۇتن مشەنە، ھەر بۇ نمونە تىرازا پەرتووكا (تشنە دىدار) يا (محمد رضا سرشار)ى يا ژ (410/000) چارسەد و پازدە ھزار دانەيان بوورى و ھەتا نۇكە ژى ئەو پىر تىراژىتىن پەرتووكا زارۇكان يا فارسىيە.^(۴۱) سەبارەت تىرازا كۇقاران، بۇ نمونە دى كۇقارا (رشد) يا دەزگەھى (رشد) وەرگىرىن. (31) كۇقار بۇ تەمەن و تويۇنچىن جودا جودايىن ئىرانى ب ناقى (رشد) دەردكەقن و تىرازا ھەمىيان قىكر د ھەر سالەكىدا (28/000/000) بىست و ھەشت مىلۇن دانەنە، كو ژ ئەوان (21/000/000) دانە بۇ زارۇك و سنىلەيان چاپ دىن، و ئەو پىنچ كۇقار ژى ئەقەنە: (رشد كودك، رشد نوناموز، رشد دانش ناموز، رشد نوجوان و رشد جوان).. ھەژى گۇتنى يە كو ئەف دەزگەھە، ژ بلى ئەقان پىنچ كۇقاران، دوو كۇقارىن دى ژى يىن ھەيقانە يىن تايبەت ب زانستىن بىركارىي بۇ قوتابىيىن قۇناغىن (نافنجى و ئامادەيى) ژى دەردئىخت، كو تىرازا ھەر ئىك ژ ئەوان دەھان ھزار دانەنە د ھەيقەكىدا. و ئەقى دەزگەھى ژبلى شىرەتكار و كارمەند و نقيسەر و نىگاركىش و وپنەگران، ھەرۋەسا (7000) ھەفت ھزار كەس ژى وەك دابەشكەر(موزع) يىن ھەين دا د دەمىن خوۋدا كۇقاران بگەھىننە ھەمى باژىر و باژىرك و فرۇشگەھىن قوتابخانەيىن ئىرانى.^(۴۲)

ل دووماھىيى ژى ئەز دى قەكۇلىنا خوۋ ب ئاخفتنەكا نقيسەر و وەرگىرە ئىرانى (مەجىد عەمىق)ى ب داوى ئىنم، دەمىن دىبىژت: ژ سالا (1991)ئى وەرە مرنا ئەدەبىياتا زارۇك و سنىلەيان ل ئىرانى يا دەستىپىكىرى و ژ سالا (2010)ئى ھىرقە زەنگا مەترسىيىن د ئەقى بوارىدا يا ھاتىيە لىدان، و ژنوى بەرىپىسىن مە يىن رەوشەنبىرى يىن تىگەھشتىن كو چەند كارىن گرىنگ يىن ژ دەستىن مە چوووين و مە ژ خەمسارىيا خوۋ ئەو ئەنجام نەداينە!^(۴۳) پا قىچا ھەگەر ئەو شوبىنا مە كوردان با دا چ بىژىت!

”ژ سالا (۱۹۹۱) ئى و ههتا نوکه، ههم رهوشهنبيرين مه كوردان و ههم يين ئيرانى گهلهك خزمهت يا د بواري ئهدهبياتا زاروكان و رۆژنامهگهرييا زاروكاندا كرية“

■ ئه نجام:

۴. بۆ مه ديار بوو، كو نقيسه ر و رهوشهنبيرين كورد
ييين چهرخى بوورى و ههقچهرخ ژى، بهرامبه ر
زاروكان خهمسار بووينه، و هندی ئهوان گرنگى ب
ئهدهبياتا مهزنان داي، (۰٪) ئى يا ئهوى ژى گرنگى ب
ئهدهبياتا زاروكان نهدايه.

۵. بۆ مه ديار بوو، كو راسته (بى دهولتى، بى
پهركارى، نهبوونا زمانهكى ستاندارد و نهبوونا
رينقيسهكا ستاندارد) ئهگهريين سه رهكييين
لاوازبوونا رهوشهنبيريا مه كوردانه ب مهزن و
بچويكقه، لى گرنگينه دانا تاكى نقيسه ر ژى،
سه رباركى ئهوان ههمى ئهگه رانه، كو بۆ نموونه
دههان نقيسه ر و وهگريين كورد د قوناغين جودا
جودادا، شوينا خزمهتا زمانى كوردى بكن، يين
بووينه پالين زمانين عه ره بى و فارسى.

۱. بۆ مه ديار بوو كو سه ره رايى رهوشا ناله بارا كوردستانى،
لى سال بۆ سالى ئه ده بيات و رۆژنامه گهرييا زاروكان
ل كوردستانى يا به رده وامييين دده ته مانا خوه، لى
ئه ف به رده وامييه گه لهك يا هيدي و لاوازه.

۲. بۆ مه ديار بوو، هندهك جاران ب چه ند ساله كين
كىم، لى هندهك جاران ژى ب دههان و سه دان
سالان، رهوشهنبيرين ئيرانى به رى رهوشهنبيرين
كوردستانى، گرنگى يا ب ئه ده بيات و
رۆژنامه گهرييا زاروكان داي.

۳. بۆ مه ديار بوو، كو ههم (بابكالين مه ب زاره كى) و ههم
(به ره بابى نوى ب نقيسكى)، پتر گرنگى يا ب ئه ده بياتا
زاروكان داي ژ نقيسه رين مه يين كلاسيك.

■ ژېدهر وسهروکانی :

أ - په‌رتووک:

۱. ابونصر فراهی، کلیات نصاب الصبیان، توپزانندن: حسن زاده یملی، ژ وه‌شانین وه‌شانخانا اسلامیة، چاپا هه‌ژدی، (ته‌هران: ۲۰۰۵).
۲. ئسماعیل بادی، مده‌سه‌سیا قوبه‌هان(رؤلی وئ د پیش‌قه‌یرنا ئه‌ده‌یی کلاسیکیین کوردیدا)، ژ وه‌شانین نا‌قه‌ندا خان‌ی یا ره‌وشه‌ن‌بیری ز را‌گه‌ه‌اندن، چاپا ئیک، (ته‌هران: ۲۰۲۱).
۳. تورکان تۆسون، ئه‌ده‌بیاتا زاروکان نا کوردی ل با‌کور، کو‌فارا زانستین مرو‌فایه‌تی یا زان‌کویا زاخو، هه‌ژمار ۱، (نادارا ۲۰۱۸).
۴. ره‌زا شو‌ان، ره‌وشن‌بیری من‌دالان، چاپا ئیک، (سلیمان: ۲۰۲۲).
۵. عبید زاکانی، موش و گربه، ژ وه‌شانین وه‌شانخانا عگار، (ته‌هران: ۲۰۰۵).
۶. فوئاد محمه‌د ئه‌مین سه‌راج، دیداری ئه‌ده‌یی من‌دالان، بابه‌تن: چهند سه‌رنج و وردبوونه‌وه‌به‌ک له مېژووی ئه‌ده‌یی من‌دالانی کورد، نفیسین: ئه‌مین محمه‌د، ژ وه‌شانین یه‌کیتی نووسه‌رانی کورد لقی سلیمان، (سلیمان: ۲۰۲۲).
۷. صادق به‌ا الدین ئامیدی، نووبه‌هارا سه‌یدایی مه‌زن ئه‌حمه‌د خان، چاپا ئیک، ژ وه‌شانین ئه‌کادیمییا کوردی، (به‌غدا: ۱۹۷۹).
۸. شیخ مارفی نودییی، لوغه‌تنامه‌ی ئه‌حمه‌دی، راست‌کردنه‌وه و وینه‌دارکردنی: عبدالرحمن محمودی، ژ وه‌شانین وه‌شانخانا کوردستان، چاپا نه‌هی، (سنه: ۲۰۱۲).
۹. مه‌لا خدری رواری، روله بزانی، وه‌رگیز: رهبوار سو‌ران، ژ وه‌شانین وه‌شانخانا هیوا، (مه‌باد: ۲۰۱۰).
۱۰. سید مقداد نبوی رجوی، روزگاری که بر تکاپوگران بابی گشت، ژ وه‌شانین وه‌شانخانا پردیس دانش، (ته‌هران: بی مېژوو).

ب - سایتین ئه‌لکترۆنی:

۱. استاد عبیدالله ایوبیان، ل سایتی (<https://pt3.city.net/printthread.php?s>).
۲. به‌ترین نویسن‌دان ادبیات کودک و نوجوان در ایران، ل سایتی: (<http://www.google.com>).
۳. دفتر بین المللی کتاب برای نسل جوان، ل سایتی: (<https://ketabak.org/content>).
۴. دیدار با مترجمی که تا امروز بیش از ۵۰۰ کتاب ترجمه کرده است، ل سایتین: (<https://www.hamshahronline.ir/news>) و (<https://www.tasnimnews.com/fa/news>).
۵. ره‌زا شو‌ان، مېژووی ئه‌ده‌یی من‌دالان، به‌شی چواره‌م، ل سایتی (<http://www.komarixwaz.com/ku/index.php>).
۶. کتابخانه مرکزی ارومیه، ل سایتی: (<http://www.orumiyeubliclibrary.blogfa.com/>) (<http://category/6/>).
۷. محمد هادی محمدی، نقش انقلاب مشروطه در تیدایش ادبیات نو کودکان و نوجوانان، ل سایتی: (<http://aryaadib.blogfa.com/post>) (۲۸۹).
۸. محسن ضینی فروشان، فراز و فرودهای ادبیات کودکان و نوجوانان، دیدار، ل (۲۰۲۰/۲/۲۴) ل سایتی (<https://farhangeeslami.com>) به‌لاظ بوویه.
۹. مجله ویستا، تولد مطبوعات کودک و نوجوان در ایران، ل سایتی: (<https://vista.fcggh/16/ir/w/a>).
۱۰. معرفی کتاب تشنه دیدار، ل سایتی: (<https://www.ketabrah.ir>).
۱۱. معرفی دفتر انتشارات و فناوری آموزشی، ل سایتی: (<https://www.roshdmag.ir/fa/>) (<https://aboutus.koodakpress.ir>).
۱۲. نطاهی به روند شکل طبری ادبیات کودک و نوجوان در ایران، ل سایتی: (<http://www.koodakpress.ir>).
۱۳. هیئت علمی دانش‌تة شهید ضمران اهواز، مروری بر تاریخ ادبیات کودک در ایران، طفن‌طو، ل سایتی: (<https://scu.ac.ir>).

■ پراویژن :

- کورد، نقیسن: ئەمین محمەد، ژ وەشانین بەکیتی نووسەرائی کورد لقی سلیمانی، (سلیمانی: ۲۰۲۲). لقی سلیمانی، (سلیمانی: ۲۰۲۲)، ل. ۱۲.
۱۷. رەزا شوان، مێژووی ئەدەبی مندالان، بەشی چوارەم، ل سایتی (<http://www.komarixwaz.com/ku/index.php>).
۱۸. عەجو هیئت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز، مروری بر تاریخ ادبیات کودک در ایران، دیدار، ل سایتی: (<https://scu.ac.ir>).
۱۹. رەزا شوان، مێژووی ئەدەبی مندالان، بەشی چوارەم، ل سایتی (<http://www.komarixwaz.com/ku/index.php>). هەروەسا بێژەر: استاد عیبدالله ایوبیان، ل سایتی (<https://p3.city.net/printthread.php?s>).
۲۰. دفتر بین المللی کتاب برای نسل جوان، ل سایتی: (<https://ketabak.org/content>).
۲۱. عەجو هیئت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز، مروری بر تاریخ ادبیات کودک در ایران، گفتگو، ل سایتی: (<https://scu.ac.ir>).
۲۲. رەزا شوان، رۆشنییری مندالان، چاپا ئیک، (سلیمانی: ۲۰۲۲)، ل. ۸۸ و ۸۹.
۲۳. تورکان تۆسون، ئەدەبیاتا زارۆکان نا کوردی ل باکور، گوڤارا زانستین مرقایهتی یا زانکویا زاخۆ، هژمار ۱، (ئادارا ۲۰۱۸)، ل. ۱۰.
۲۴. رەزا شوان، مێژووی ئەدەبی مندالان، بەشی چوارەم، ل سایتی (<http://www.komarixwaz.com/ku/index.php>).
۲۵. تورکان تۆسون، ئەدەبیاتا زارۆکان نا کوردی ل باکور، گوڤارا زانستین مرقایهتی یا زانکویا زاخۆ، هژمار ۱، (ئادارا ۲۰۱۸)، ل. ۱۰.
۲۶. نگاهى به روند شکل گیری ادبیات کودک و نوجوان در ایران، ل سایتی: (<https://www.koodakpress.ir>).
۲۷. کتابخانه مرکزی ارومیه، ل سایتی: (<http://www.orumiyeubliclibrary.blogfa.com/>) (/category).
۲۸. بهترین نویسندگان ادبیات کودک و نوجوان در ایران، ل سایتی: (<http://www.google.com>).
۲۹. تورکان تۆسون، ئەدەبیاتا زارۆکان نا کوردی ل باکور، گوڤارا زانستین مرقایهتی یا زانکویا زاخۆ، هژمار ۱، (ئادارا ۲۰۱۸)، ل. ۱۰.
۳۰. رەزا شوان، راگەیاندى مندالان، بەشی دووهم، گوڤاره کوردییهکانی مندالان، ل سایتی (<http://www.komarixwaz.com/ku/index.php>).
۳۱. معرفی کتاب تشنه دیدار، ل سایتی: (<https://www.ketabrah.ir>).
۳۲. کتابخانه مرکزی ارومیه، معرفی دفتر انتشارات و فناوری یموزشی، ل سایتی: (<https://www.roshdmag.ir/fa/aboutus>).
۳۳. دیدار با مترجمی که تا امروز بیش از ۵۰۰ کتاب ترجمه کرده است، ل سایتی: (<https://www.hamshahronline.ir/news>) و (<https://www.tasnimnews.com/fa/news>).

۱. ابونصر فراهی، کلیات نصاب الصبیان، توپزاندى: حسن زاده یملى، ژ وەشانین وەشانخانا اسلامیه، چاپا هەژدی، (تەهران: ۲۰۰۵).
۲. عیبذ زاکانی، موش و گربه، ژ وەشانین وەشانخانا عگار، (تەهران: ۲۰۰۵).
۳. ئسماعیل بادی، مەدرەسەیا قوبەهان(رۆلی وى د پيشه‌هەبنا ئەدەبی کلاسیکیین کوردیدا)، ژ وەشانین نافەندا خانى یا رەوشەنبیری و راگەهاندن، چاپا ئیک، (تەهران: ۲۰۲۱)، ل. ۴۱ و ۴۴.
۴. نافی ئەوی یخ دروست (بها الدین محمد بن حسین عاملی)یە و ئەو حکیم و عارف و ستیزناس و بێرکارزان و هۆزرافان و مێژوونقیسەکن نافدارە کو ل سێژدە سالیین ئەو ژ لوبنانی چووویو ئیرانی و ل باژیری قەزوینی ئانجی بوو و هەمی تەمەنی خوە یخ مایی ل ئیرانی ژیا. ئەوی د ئەقان هەمی بواریین تاییەتەندییا خوەدا (۹۵) پەرتووک نقیسیوون کو (نان و حلو) ئیک ژ ئەوانە.
۵. سەعید قانعی سەرۆژنوی دەستفیسین ئەوی چیرۆکی کۆمکرن و ل گەل قەگنرانین زانستی بەراوردکرن و پشتی توپزاندى پەرتووگەکا نوی ئی چیکر و ل سالا ۱۹۹۸ ل تەهران ب زمانى فارسی چاپ و بەلاف کر، و پشتی ئەوی چەند نقیسه‌رین دی، هەمان چیرۆک، لئ ب قەگنرانین جیاوازتر و جار کورتتر و جار درێژتر، یین چاپ کرین.
۶. فوئاد محمەد ئەمین سەراج، دیداری ئەدەبی مندالان، بابەتی: چەند سەرنج و وردبوونەویەک لە مێژووی ئەدەبی مندالانی کورد، نقیسن: ئەمین محمەد، ژ وەشانین بەکیتی نووسەرائی کورد لقی سلیمانی، (سلیمانی: ۲۰۲۲)، ل. ۶.
۷. صادق بەها الدین ئامیدی، نووبهار سەیدایی مەزن لەحمەدی خانى، چاپا ئیک، ژ وەشانین ئەکادیمییا کوردی، (بەغدا: ۱۹۷۹)، ل. ۲۹.
۸. تورکان تۆسون، ئەدەبیاتا زارۆکان نا کوردی ل باکور، گوڤارا زانستین مرقایهتی یا زانکویا زاخۆ، هژمار ۱، (ئادارا ۲۰۱۸)، ل. ۱۴.
۹. تورکان تۆسون، ئەدەبیاتا زارۆکان نا کوردی ل باکور، گوڤارا زانستین مرقایهتی یا زانکویا زاخۆ، هژمار ۱، (ئادارا ۲۰۱۸)، ل. ۱۴.
۱۰. شیخ مافی نۆدییی، لۆغەتنامەى ئەحمەدی، راستکردنەوه و وینەدارکردن: عبدالرحمن محمودی، ژ وەشانین وەشانخانا کوردستان، چاپا نەهێ، (سنه: ۲۰۱۲).
۱۱. مەلا خدری روارى، رۆلە بزانی، وەرگێز: رێنوار سۆران، ژ وەشانین وەشانخانا هیوا، (مهاباد: ۲۰۱۰).
۱۲. سید مقداد نوی رجوی، روزگاری که بر تکلیوگران بابی گژشت، ژ وەشانین وەشانخانا بردیس دانش، (تەهران: بی مێژوو)، ل. ۱۳۳.
۱۳. عەجو هیئت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز، مروری بر تاریخ ادبیات کودک در ایران، دیدار، ل سایتی: (<https://scu.ac.ir>).
۱۴. محمد هادی محمدی، نقش انقلاب مشروکه در پیدایش ادبیات نو کودکان و نوجوانان، ل سایتی: (<http://aryaadib.blogfa.com/post>) (۲۸۹).
۱۵. محسن چینی فروشان، فراز و فرودهای ادبیات کودکان و نوجوانان، دیدار، ل (<http://www.farhangeeslami.com>) بەلاف بوویه. هەروەسا: مجله ویستا، تولد (<https://vista.ir/w/a>) (fcggh/۱۶).
۱۶. د. فرهاد پیریال، کۆلاری کوردستان (۱۹۱۹ - ۱۹۲۰)، بلۆکراوه‌کانی دەرگای گولان، ژماره ۱۳، (ههولێر: ۱۹۹۸)، ل. ۹۵ و ۹۶؛ هەروەسا فوئاد محمەد ئەمین سەراج، دیداری ئەدەبی مندالان، بابەتی: چەند سەرنج و وردبوونەویەک لە مێژووی ئەدەبی مندالانی